

A NÉPESSÉG SZÁMÁNAK, ÖSSZETÉTELÉNEK ÉS TERÜLETI ELOSZLÁSÁNAK VÁLTOZÁSA DEBRECENBEN 1939 ÉS 1990 KÖZÖTT

*(The number, struture and spatial distribution of population in Debrecen,
between 1939-1990)*

KOZMA GÁBOR

A II. világháború után nagyvárosainkban lezajlott változások jelentősen megváltoztatták a népesség területi elhelyezkedését, az egyes városrészek lakosságának jellemzőit (pl. korösszetétel, foglalkozási szerkezet stb.). Dolgozatom célja a Debrecenben 1930-as évek vége és 1990 között lezajlott ilyen jellegű változások bemutatása

Vizsgálataimat a központi belterületre végeztem, és ennek a területét osztottam fel 42 olyan körzetre, amelyek véleményem szerint egy-egy azonos tulajdonságokkal jellemezhető városrészt foglalnak magukba (1. ábra). A változások megértéséhez azonban indokolt bemutatni a város lakóterületeinek a fejlődését is, és ezért először ezt a témakört elemzem.

A város lakóterületeinek a fejlődése

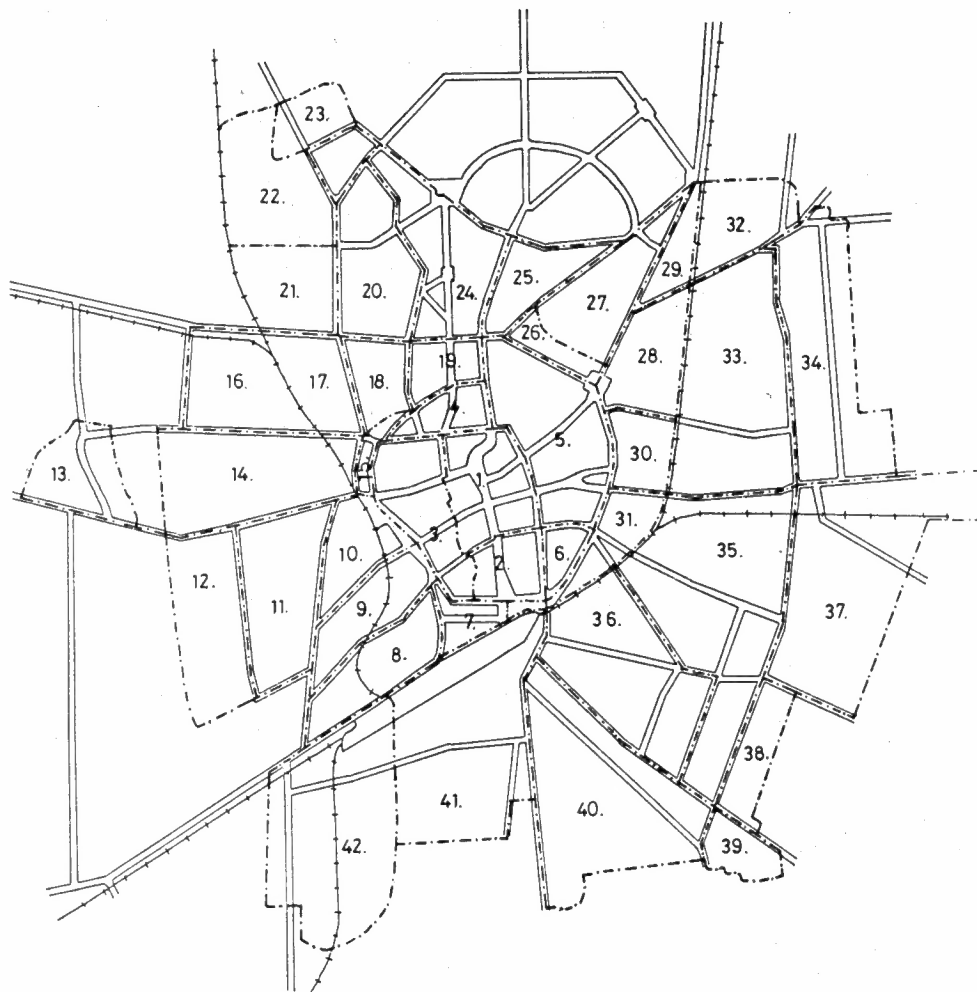
Az 1930-as években Debrecen lakóterületeire és általában a városra a földszintes házak dominanciája volt a jellemző: 1930-ban a város lakásainak 92,9%-a földszintes házakban feküdt. Az emeletes épületek jelentős része a település főutcáján (Piac utca) illetve a belőle kiágazó mellékutcák elején helyezkedett el. Innen a történelmi belváros peremi részei felé haladva a településkép fokozatos fellazulását lehetett megfigyelni (a történelmi belváros az 1., a 2., a 3., a 4., az 5. és a 6. körzetet foglalja magába).

A történelmi belváros peremén az ún. *hóstát* helyezkedett el (15. illetve 26. körzet): a XVIII. század végén kiosztott apró telkeken falusias házak sorakoztak egymás mellett. A történelmi városmagon kívül feküdtek a *kertségek*, melyek a belváros túlszűfoaltsága miatt a XIX. század végén kezdtek benépesülni.

A második világháború igen jelentős pusztítást okozott a városban. Az 1944. júniusi és szeptemberi amerikai bombázások, illetve az októberben lezajlott harcok következtében az 1941-ben összeírt 13502 házas ingatlanból 4797 szenvedett súlyosabb sérülést és ezek közül 690 rommá vált¹.

A második világháború és az 1950-es évek vége között lezajlott építkezések egy része a háborús pusztításokhoz kötődött. Így például a belváros déli területein (2. körzet) a Petőfi tér, Hunyadi és Deák Ferenc utcák által határolt lakóterület olyan súlyosan megsérült, hogy bár ezen városrész újjáépítésére több terv is készült², végül az egész lakótömböt rommá nyilvánították és lebontották.

1. ÁBRA
Debrecen körzetei
(The main parts of the city Debrecen)

A pénzhiány illetve a rendelkezésre álló tőke más irányú felhasználása miatt új beruházásokra alig került sor. Egyrészt a Böszörményi út mentén az 1940/50-es évek fordulóján egy 350 családi házból álló lakótelep létesült (21. körzet), másrészt az Április 4. útján illetve a Hajnal utcán felépültek az első többszintes állami lakóházak (31. körzet északi része).

A korábban leírtak fényében egyáltalán nem meglepő, hogy az ÉM. Várostervezési Városterv által 1957-ben végzett - az egész városra kiterjedő - épület- és lakáshelyzet-vizsgálat igen kedvezőtlen képet állapított meg. A felmérés szerint a lakóépületek 80,5%-a, a lakásoknak pedig 71,3%-a volt avult illetve egészségtelen minőségű és a helyzetet súlyosbította, hogy ezekben a lakásokban élt a város lakosságának 68,3%-a. Igen kedvezőtlen képet mutatott a lakások kora is: a második világháború és a vizsgálat kezdete között csak 2883 darab lakást építettek, melyek a település lakásállományának 9,4%-át alkották³.

Mindezen tények következtében szinte természetes, hogy a *Kalata Gyula vezetésével 1961-ben elkészített általános rendezési terv* igen radikális változásokat javasolt. A terv hosszú távlatban azzal számolt, hogy a belterületi lakosság szám az 1960. évi 105000 főről 1985-ig 160000 főre fog nőni⁴. Ezen népesség elhelyezésére összesen 50000 lakásra lesz szükség, mely figyelembe véve a meglévő 2807 szükséglakás, a 2393 életveszélyes és használhatatlan illetve a 2800 erősen avult lakás szanálását a tervidőszakban 27300 új lakás felépítését teszi szükségessé, melyből 16500 darabot az első 15 éves lakásépítési terv keretében kell majd elkészíteni.

A város amúgy is kiterjedt lakóterülete további növekedésének meggátolása illetve gazdaságossági szempontok (közmű- és szolgáltatási intézményekkel való ellátás, közlekedés fejlesztése) miatt a terv a földszintes házakkal szemben a többemeletes épületeket részesítette előnyben. Ezek elhelyezésére azokat a város belső részén fekvő területeket jelölte ki, melyek egyrészt jól el voltak látva közművekkel, másrészt alacsony beépítettségük illetve beépítetlenek voltak (Tanácsköztársaság út déli szakasza, Libakert - 19. körzet; Vénkert - 18. körzet; Hadházi úti temető - 27. körzet déli része; Dobozi temető - 30. körzet).

Sűrűbb lakosságot és emeletes beépítést tartalmazott a terv az Újkert (20. körzet), a Sétakert és a Sestakert (24. és 25. körzet) területére, valamint a belváros egyes részeire (pl. Petőfi tér és környéke, Jászai Mari tér és környéke). A családi házat építeni szándékozók számára a Hatvan utcai kert (14. körzet), a Tócsókertet (11. körzet), a Széchenyikertet (10. körzet), a Homokkertet (36. körzet) és a Csapókertet (33. körzet) jelölték ki.

A terv egyes területek esetében azok akkori szinten történő meghagyását illetve kisebb városrészek visszafejlesztését is javasolta (ezek tehát semmilyen támogatásban nem reménykedhettek). Ezek közül a legnagyobb a Nagy Sándor-telep (13. körzet) volt, melynél elsősorban az egészségtelen talajviszonyokkal indokolták a visszafejlesztés szükségességét.

Az 1960-as években lezajlott építkezések nagyjából követték a terveket. Debrecen első igazi lakótelepeként elkészült a Szabadság úti MGM lakótelep (29. körzet északi része) valamint a Libakertben az Új Élet parki lakótelep, és megkezdődött a többszintes építkezés a Sestakertben, az egykori Dobozi temető területén, a Petőfi és Jászai Mari tér környékén és az Erzsébet és Késes utcák (7. körzet) által határolt városrészekben.

A kétségkívül lezajló fejlesztések ellenére egyre súlyosabban jelentkező mennyiségi és minőségi lakáshiány leküzdése érdekében a *Szokolai Örs irányításával 1969-ben*

elkészített újabb általános rendezési terv a korábbinál is radikálisabban fogalmazott. A tervezők előrejelzése szerint a város népessége 2000-ig 300000 főre fog növekedni, és számukra összesen kb. 86700 darab lakásra lesz szükség. A terv alap gondolata azonban az volt, hogy Debrecen olyan nagy kiterjedésű, kis laksűrűségű város, melynek nem szabad növelni a belterületét, és ennek megfelelően kimondták, hogy a vasútvonalak és a Nagyerdő közötti területen a lakóterületek beépítése csak többszintes lehet⁵.

A terv alapelveként fogalmazta meg a rekonstrukciót, azaz a belváros egyes területeinek illetve a kijelölt - főleg a belvárostól nyugatra fekvő - kertéségi és hóstáti városrészeknek a teljes lebontását (a tömeges lakásépítkezésekhez ugyanis nagy szabad területre volt szükség) és többszintes épületekkel történő pótlását, melyhez az építőipari háttér az 1971-ben megnyílt házgyár biztosította.

Az elmúlt húsz évben végbement változások több pontban követték az 1970-es tervet. Felépült a Vénkerti-, az Újkerti- és a Tócoskerti- és a Dobozi-lakótelep, és a 1990-ben itt élt a város lakosságának 33%-a. A burzsoá életvitel kerülőnivaló jelképeivel való leszámolás szellemében, építve a város előkelőbb lakosságának a lakótelepek által kínálnál elviselhetőbb életfeltételek utáni igényére, az 1920-as, 1930-as években kiformalódott Sesta- és Sétakerti villanegyedet építészeti igénytelen társasház-építkezésekkel roncsolták szét. Még nagyobb problémát jelentett, hogy a lakótelepek a belváros területén is megjelentek (Csemete utcai, Mester utcai, Csapó utcai, Burgundia utcai és Klaipeda utcai lakótelep) és egy a korábitól teljesen eltérő városképi elemet hoztak be Debrecen szívébe.

Az új lakótelepek felépítésére koncentráció városfejlesztés azzal a negatív következménnyel is járt, hogy kevesebb figyelem és pénz jutott a többi kertésre valamint a belváros eredeti állapotban megmaradt részeire, és ennek következtében a kertésekben az intézményi és hálózati infrastruktúra nem fejlődött a kívánt szinten. A vezetékes vízhálózatot ugyan az 1980-as évek második felében sikerült kiépíteni, szennyvízcsatornával illetve csapadékvíz-csatornával azonban a területek döntő része ma sincs ellátva.

Az 1980-as évek második felében a város lakóterületeit vizsgálva azonban már pozitív változásokat is meg lehetett figyelni. A belvárosban felépült a Béke-Wesselényi utcai lakótelep (6. körzet), mely megjelenésével igyekszik alkalmazkodni környezetéhez. Másrészt a kertésekben - a Tóció-patak völgyében (12. körzet), az Akadémia és a Vezér utca környékén (22. körzet) - olyan városrészek létesültek, melyek az otthagyók számára tényleg biztosítják az egészséges emberi élet feltételeit.

Változások az egyes körzetek demográfiai viszonyaiban

A korábban bemutatott változások jelentősen módosították a város lakosságának településen belüli eloszlását (1. táblázat). A táblázatban az 1970-es, az 1980-as és 1990-es adatok az állandó népességre vonatkoznak. Az 1939-es statisztikák csak a jelenlévő népességet tartalmazzák, ezekből az adatokból azonban a torzítások csökkentése érdekében kivontam a laktanyákban, kórházakban, kollégiumokban összeírtakat, mint olyan személyeket, akik biztosan nem debreceni lakosok.

A korösszetétel változásainak bemutatásához a fiatalok (0-14 év) és az idősek (60 év felett) arányának hányadosát használtam (2. táblázat).

1. TÁBLÁZAT

Debrecen lakosságának körzetenkénti eloszlása 1939-ben, 1970-1990-ben (fő)^{6,7,8,9}
(The distribution of the population in Debrecen, by districts in 1939, 1970-1990)

Körzet	1939	1970	1980	1990	Körzet	1939	1970	1980	1990
1.	7 526	10 501	7 585	6 299	22.	-	-	-	3 286
2.	4 058	6 751	5 532	4 460	23.	883	974	3 063	1 613
3.	8 452	8 564	6 045	4 555	24.	1 467	7 436	11 742	11 759
4.	2 581	3 425	8 288	6 581	25.	557	2 564	3 923	3 285
5.	13 759	13 330	14 891	11 278	26.	2 177	1 882	1 381	1 189
6.	1 900	2 195	1 293	2 164	27.	986	2 067	4 972	5 127
7.	1 756	1 387	2 833	2 175	28.	3 752	3 820	2 767	2 264
8.	1 953	1 493	2 782	2 446	29.	514	1 551	1 713	1 705
9.	1 044	1 440	1 193	1 018	30.	790	4 903	9 296	7 357
10.	520	938	1 078	929	31.	1 212	1 715	1 693	1 269
11.	1 508	2 250	1 296	21 974	32.	969	1 375	1 788	1 944
12.	-	265	634	2 663	33.	5 595	6 593	5 801	5 519
13.	-	3 430	3 366	2 520	34.	-	5 798	6 806	8 012
14.	1 294	2 905	2 902	2 207	35.	998	2 287	1 317	975
15.	1 677	1 182	946	732	36.	3 655	4 249	3 692	3 387
16.	792	990	789	718	37.	1 885	4 357	5 138	6 233
17.	911	1 018	733	519	38.	-	711	631	466
18.	726	783	11 968	9 344	39.	-	128	191	1 879
19.	824	7 893	7 087	5 422	40.	905	3 471	4 079	4 112
20.	1 417	2 233	15 693	22 732	41.	797	1 668	2 325	2 188
21.	-	1 886	1 586	948	42.	-	1 701	1 589	2 076

Forrás: Népszámlálási adatokból saját szerkesztés

A városmag (1. és 2. körzet) esetében 1970-ig jelentős lakosságszám-növekedés figyelhető meg, mivel ebben az időszakban ez a terület még kedvelt volt a lakosság körében, az új többszintes épületek felépülése illetve a korábbi többszobás polgári lakások felosztása pedig lehetőséget teremtett a népesség itteni letelepedésére. Az elmúlt húsz évben azonban a belváros más célú hasznosításának (elsősorban közintézmények és közlekedési célra hasznosított területek) előretörése illetve a lakásállomány fokozatos elavulása miatt csökkent a lakosságszám.

Az 1960-as években felépített új házakba nagyszámú fiatal házaspár is költözött és ennek illetve a belváros már korábban említett "népszerűségének" köszönhető az 1970-es kiegyensúlyozott korstruktúra. Az 1970-es és 1980-as évtizedben azonban a fiatal korosztályok elköltöztek innen (az okokról egy kicsit később szölok), és ennek következtében előregezés ment végbe.

A városmagot övező terület (3., 4., 5., és 6. körzet) esetében 1939 és 1970 között nem lehet általános tendenciát megállapítani: egyaránt megfigyelhető lakosságszám-növekedés, csökkenés illetve stagnálás. Az elmúlt húsz évben azonban már markáns fejlődési típusokat lehet elkülöníteni. A városmagot nyugatról övező városrészben (3. körzet) nem

történt jelentősebb építkezés és így ebben a korszakban a városmagban 1970 után megfigyelhető jelenségek érvényesültek.

2. TÁBLÁZAT

A fiatalok (0-14 éves kor) és az idősek (60 év felett) aránya hányadosának változása 1970 és 1990 között^{6,7,9}

(The changes of the ratio of juvenile - 0-14 years old - and old - over 60 years - people, between 1970 and 1990)

Körzet	1970	1980	1990	Körzet	1970	1980	1990
1.	1,02	0,72	0,53	22.	-	-	6,07
2.	1,32	0,79	0,46	23.	1,20	0,91	0,52
3.	1,02	0,73	0,59	24.	2,03	2,24	0,82
4.	0,72	2,65	1,02	25.	1,65	1,68	0,63
5.	0,67	0,99	0,59	26.	0,70	0,64	0,55
6.	0,86	0,64	8,08	27.	1,01	1,94	1,34
7.	4,45	1,71	0,50	28.	0,73	0,56	0,44
8.	0,82	2,48	2,05	29.	1,96	1,38	0,91
9.	1,05	0,71	0,48	30.	2,72	2,04	0,73
10.	0,85	1,00	0,74	31.	2,42	1,06	0,36
11.	1,04	0,59	8,14	32.	0,96	1,24	0,83
12.	0,23	0,62	42,4	33.	1,02	0,86	0,59
13.	1,84	1,97	1,19	34.	2,11	1,81	1,40
14.	1,64	1,47	0,75	35.	1,88	0,77	0,79
15.	0,67	0,54	0,57	36.	0,98	0,76	0,76
16.	0,86	0,69	0,63	37.	1,49	1,34	1,44
17.	0,88	0,51	0,55	38.	1,13	1,03	0,70
18.	0,77	4,57	1,00	39.	2,67	1,62	4,04
19.	3,46	1,16	0,37	40.	1,69	1,65	1,05
20.	1,09	8,49	3,09	41.	2,38	2,43	1,10
21.	2,78	1,05	0,49	42.	1,73	1,04	1,77

Forrás: Népszámlálási adatok alapján saját szerkesztés

Az 1970-es években a 4. és 5. körzetet érintette az északi és keleti tehermentesítő utak elkészítéséhez illetve a Csapó utca kiegyenesítéséhez kapcsolódó lakótelep-építés, és ennek következtében 1970 és 1980 között nőtt a lakosság szám és fiatalodott a népesség (ezek a tendenciák természetesen markánsabbak voltak 4. körzetben, melyet nagyobb mértékben átformáltak az építkezések).

Az 1980-as évtizedben azonban ezekben a városrészekben a korábbival ellentétes tendenciák váltak uralkodóvá. Egyrészt a beköltöző fiatal házaspárok egy része számára a gyermekek megszületésével és felnövésével a lakások kicsivé váltak, így elköltöztek innen és a helyüket kisebb családok (gyakran nyugdíjasok) foglalták el. Másrészt a fiatal házaspárok gyerekeinek nagy része a felnőttkor elérése után elhagyta ezt a városrészt, amely a továbbiakban csak a szüleiknek szolgált lakóhelyül.

Míndezen folyamatok illetve a körzetek hagyományos beépítettségű területeiről történő - főleg a fiatalokat érintő - elvándorlás hatására az 1980-as években ezekben a városrészekben népességfogyás és elöregedés ment végbe. A Béke-Wesselényi utcai

lakótelepet (6. körzet) az 1980-as évek elején kezdték el építeni, és ez indokolja az 1980 és 1990 között gyarapodást és az igen fiatal korösszetételt.

A belvárost peremén elhelyezkedő hóstáti részek (15. és 26. körzet) már 1939-ben is igen zsúfoltak és elavult lakásokkal rendelkező területek voltak. A második világháború után itt jelentősebb építkezés nem ment végbe, és így nem csoda, hogy az 1939 és 1970 közötti kismértékű gyarapodás után az elmúlt húsz évben itt csökkent a lakosságszám, a korstruktúrára pedig az egész időszakban az előregedettség volt a jellemző.

A kertségek vizsgálata során több jellegzetes típust is el lehet különíteni. A "lakótelepek" esetében egy sajátos lakosságszám alakulás figyelhető meg. A Libakertben (19. körzet), a Kertvárosban (21. körzet) és a 31. körzetben élők száma 1939 és 1970 között növekedett igen dinamikus (az előbbi esetében az építkezés fő időszaka az 1950/60-as évek fordulója volt, az utóbbi háza pedig az 1950-es években épültek), és 1970-ben ezekre területekre egy fiatal korösszetétel volt a jellemző. Az elmúlt húsz évben azonban érvényesültek a 4. és 5. körzetekben megfigyelt jelenségek, és az ottanihoz hasonló tendenciák mentek végbe.

Az 1960/70-es évek fordulóján épült fel az Erzsébet utcai (7. körzet) és a Dobozi-lakótelep (30. körzet), és így ezekben városrészekben a népességmaximum 1980-ban volt, ekkorra azonban a korstruktúrában 1970-hez képest már beindult az előregedés. A Vénkert-lakótelep (18. körzet) az 1970-es évek terméke (lásd az 1980-as korösszetételt), az elmúlt évtizedben azonban itt - és az előző két körzetben - is jellegzetes, és markáns folyamatá vált az előregedés. Az 1980-as évek tehető az újkerti (20. körzet) és a tócskerti (11. körzet) építkezések fő időszaka, és ezzel magyarázható az 1990-es maximum és a fiatal korösszetétel.

A Vénkerthez és a Dobozi-lakótelephez hasonló változásokat lehet megfigyelni a Sesta-és Sétakert (24. és 25. körzet) esetében is. Az ebben a városrészben az 1920-as és 1930-as években kifejlődött villanegyedet az 1960-as és 1970-es években egy többszintes társasházakból illetve egy-két helyen lakótelepszerű épületekből álló zóna váltotta fel. Az 1970-es évek végére azonban az építési lehetőségek jelentős részét kihasználták, és ennek következtében 1980 után - amellet, hogy a terület városon belüli megítélése még napjainkban is igen kedvező - érvényesültek a korábban ismertett tendenciák és kismértékben csökkent a lakosságszám és az 1980-as évtizedben jól foghatóvá vált az előregedés.

Az államilag támogatott lakásépítkezések által nem érintett kertségek esetében három típus különíthető el. Az 1930-as évek végére már benépesült a Homokkert (36. körzet), Csapókert (33. körzet), Köntöskert (16. körzet), Csige kert (17. körzet), Postakert (9. körzet) jelentős része, a második világháború után új házhelyek kialakítására alig nyílt lehetőség és ennek következtében 1970-ig csak kismértékű népességnövekedés ment végbe. Az 1970-es és 1980-as évtizedben azonban az ipar terjeszkedését elősegítő céllal elrendelt szanalások és építési tilalmak (pl. Homokkert, Köntöskert, Csige kert), és részben az utóbbi következtében előálló - és főleg a fiatalok elvándorlását kiváltó - infrastrukturális elégtelenségek miatt csökkent ezen városrészek népességszáma, a korösszetételre pedig az az 1970-es - már akkor is öregebbnek számító - állapothoz képest az előregedés folyamata volt a jellemző.

Az 1970-es évek végére tehető a Hatvan utcai kert (14. körzet), a Boldogfalvakert-Epreskert (41. körzet) és a Széchenyikert (10. körzet) telítődése, és ezekben a városrészekben 1980 után kezdett el csökkenni és öregedni népesség.

Napjainkban a népességnövekedés színterei azok a kertészek, melyek egy része a második világháború előtt még nem is tartozott a város belterületéhez: pl. a Gerébi-telep és a Szabadság-telep (34. körzet), a Lenc-telep (39. körzet), a Tégláskert (42. körzet), Akadémia és Vezér utcai lakótelep (22. körzet), Tóció-völgy (12. körzet), másik részükre pedig a ritkás betelepülés volt a jellemző (Bozzay-telep 37. körzet) és a Kerekestelep (40. körzet). Ezen városrészek esetében végig megfigyelhető volt az új házhelyek kialakítása, új házak felépítése és így a népességszám-növekedés. A korösszetétel szempontjából ezeket a körzeteket két csoportra lehet osztani. Ott, ahol az építkezés az 1980-as években vett nagyobb lendületet 1990-ben egy alapvetően fiatal lakosság élt (pl. Tóció-völgy, Lenc-telep, Akadémia és Vezér utca környéke), míg a többi területen egy kiegyensúlyozottabb korstruktúrát lehetett megfigyelni.

A második világháború után a város foglalkozási szerkezetében is jelentős eltolódások zajlottak le, amelyek különbözőképpen jelentkeztek az egyes körzetekben. Az 1970 és 1990 közötti trendeket elemezve (3. táblázat) meg lehet állapítani, hogy jelentősen csökkent az iparban, nőtt az egyéb területeken foglalkoztatottak aránya, míg a mezőgazdaságban dolgozóké lényegében nem módosult.

3. TÁBLÁZAT

A foglalkozási szerkezet változása az általam vizsgált 42 körzetben (%)
(The changes in the structure of employment)

	1970	1980	1990
ipar	50	43	38
mezőgazdaság	5	4	5
egyéb területek	45	53	57

Forrás: Népszámlálás, 1970, 1980, 1990.

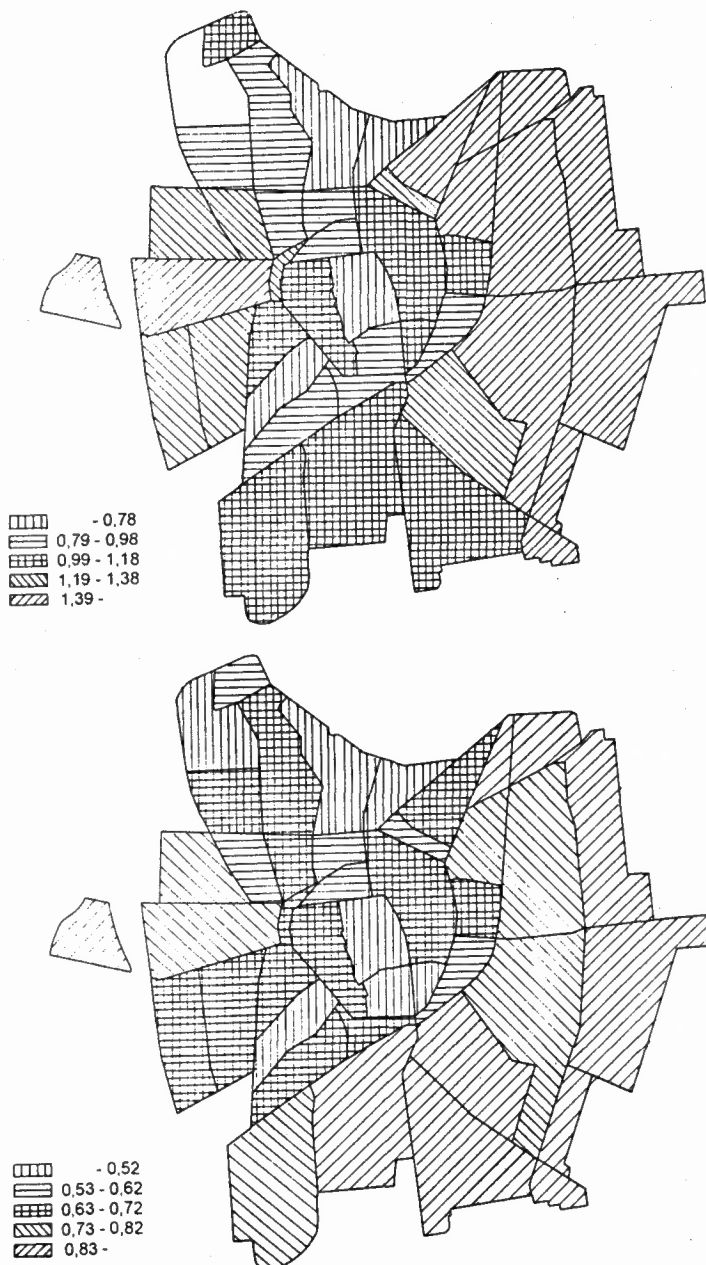
A változások térbeli megjelenésének vizsgálata során a legnagyobb figyelmet az iparban és egyéb területeken dolgozóakra fordítottam, a mezőgazdaságban foglalkoztatottakkal csak érintőlegesen foglalkoztam.

A mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya a legtöbb körzetben mind a három időpontban az átlag körül, illetve az alatt mozgott. Ez az adat 1970-ben még két - jól összefüggő - területen volt lényegesen nagyobb az átlagnál (8% felett): a város nyugati peremén (10., 11., 13., 14., 16., 20., 21. és 23. körzetek), ahol a jó minőségű földeken igen fejlett növénytermelést folytattak, valamint a délkeleti városrészben (38., 39. és 40. körzetek). A két koncentráció közül 1990-re csak délkeleti maradt meg, míg a nyugati szinte teljesen megszűnt: a lakótelep- és társasházépítkezések a lakosság jelentős kicserélődéséhez vezettek (az egyedüli kivételt a beépítési jelleg vonatkozásában szinte változatlan 16. körzet képezte), és így ezekben a körzetekben a mezőgazdaságban dolgozók aránya nagymértékben csökkent.

A másik két foglalkozási kategória helyzetét egymáshoz való viszonyuk (iparban foglalkoztatottak aránya/egyéb területeken foglalkoztatottak aránya) bemutatásával elemzem (2. ábra).

2. ÁBRA

Az iparban és az egyéb területen foglalkoztatottak arányának hányadosa
(felül 1970-es, alul 1990-es állapot)
(The share of the ratio of industrial workers and service employees)
(above 1970, below 1990)

Az ábráról a következő fontosabb trendek olvashatók le:

- Az egész periódusban az egyéb területeken dolgozók dominanciája volt a jellemző a belvárosra (1. és 2. körzet), és a jómódúak által lakott Séta és Sestakertre (24. és 25. körzet). Ugyanebbe a kategóriába emelkedett 1990-re a városközpontokhoz való közelsége miatt népszerű Béke-Wesselényi úti lakótelep (6. körzet), valamint a Vezér utca és környéke (22. körzet).
- A nagyméretű lakótelep-építés által érintett városrészekre általában az átlag körüli érték a jellemző: 1990-re ebbe a csoportba került a Tócsókert, Vénkert, Újkert, Dobozi-lakótelep.
- A Budapest-Nyíregyháza vasútvonaltól keletre fekvő területeken (amelyek zöme kerteségi beépítésű) az átlag feletti arányban laktak az iparban dolgozók.

Irodalom

- Az 1970. évi népszámlálás 10.a kötet. Hajdú-Bihar megye és Debrecen számlálókörzeti és külterületi adatai. KSH.
- Az 1980. évi népszámlálás 9.b kötet. Hajdú-Bihar megye és Debrecen számlálókörzeti és külterületi adatai.
- Az 1990. évi népszámlálás debreceni adatai.
- Csobán Endre levéltári hagyatéka. Hajdú-Bihar Megyei Levéltár XV. 22/b. 1. doboz
- Debrecen Városfejlesztési Program. ÉM. VÁTI 1958. 28-30.o.
- Debrecen, általános rendezési terv ismertetése. Debrecen, 1969. 16.o.
- Dénesi Ö. (1954) A Petőfi tér rendezése és a tervpályázat eredménye. *Városépítési Szemle* 1.sz. 35-38.o.
- Sápi L. (1972) *Debrecen építés- és településtörténete*. Debrecen, 86.o.
- Város és városfejlesztés*. Debrecen 1961. évi rendezési tervének ismertetése. 26-28. o.

Abstract

The changes in our big cities after the World War II. made radical changes in the spatial structure of the city, the distribution of population, the alter of it's main characteristics. This study shows the most important processes in Debrecen, between 1939 and 1990. The analysis contented to the inner-city area, which divided into 42 parts, all of them with unique specifics.

The population growth, the decreption, the tertiarisation formed characteristic spatial types inside the city. If we can collect and analyse the main phenomenons in the last half century we can understand the most important processes in the past, present and the near future, too.